

Sołtys – jego zadania, kompetencje i obowiązki

Grażyna Jałgos-Dębska

Funkcja sołtysa istnieje w Polsce od XIII wieku. Jednak jej rola i znaczenie przez 800 lat ulegały wielu zmianom.

Dzisiejszy sołtys pełni funkcję organu wykonawczego sołectwa, które jest jednostką pomocniczą gminy. Jednak ani on, ani sołectwo nie posiadają osobowości prawnej, nie są odrębnymi podmiotami w hierarchii samorządu terytorialnego, a jedynie „podszczeblem” samorządu gminnego. Sołtysi pełnią swą funkcję społecznie, mogąc otrzymywać dietę i zwrot kosztów podróży służbowych, o ile rada gminy podejmie stosowną uchwałę.

Podstawy prawne działalności sołtysa

Funkcjonowanie sołectw opiera się na zasadach określonych w ustawie z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym. Jednak ustawa ta terminy: „sołectwo” wymienia tylko pięć razy, „sołtys” tylko cztery razy, „rada sołecka” 3 razy, a „zebranie wiejskie” zaledwie dwa razy (wg. obliczeń autorki). Zatem o ustroju i roli organów sołectwa de facto decydują radni gminy w statucie sołeckim.

Bycie sołtysem to społeczne pełnienie funkcji organu wykonawczego sołectwa, z zadaniami i kompetencjami określonymi w statucie sołectwa. Nie znaczy to jednak, że sołtys nie ma żadnych obowiązków! Ma, jednak wynikają one z odrębnych ustaw, uchwał rady gminy lub umów cywilnoprawnych.

Statut sołecki konstytucją sołectwa

Ustawa o samorządzie gminnym w art. 35. ust. 3. pkt 3 nakłada na radę gminy obowiązek określenia w statucie sołectwa organizacji i zadań jednostki pomocniczej (sołectwa). Zazwyczaj poświęcony jest temu cały rozdział.

Zadania i kompetencje sołtysa wynikające z pełnienia tej funkcji

Główne zadania i kompetencje sołtysa to: reprezentowanie sołectwa przed organami gminy i jednostkami organizacyjnymi gminy.

Czasami w statutach czytamy, że sołtys reprezentuje sołectwo na zewnątrz. Jednak taki zapis narusza prawo, bowiem ani sołtys, ani sołectwo nie mają osobowości prawnej i nie mogą występować w postępowaniach sądowych, administracyjnych, ani przed organami innych jednostek samorządu terytorialnego. Oczywiście zdarza się, że sołtys w imieniu sołectwa odbiera symboliczny czek będący nagrodą w konkursie, jednak są to sytuacje nieformalne, nie powodujące żadnych skutków prawnych, bowiem sołectwo jako jednostkę pomocniczą gminy, formalnie może reprezentować wyłącznie wójt lub burmistrz.

Kolejną statutową kompetencją sołtysa jest zwoływanie zebrań wiejskich i posiedzeń rady sołeckiej. Sołtys może także przewodniczyć posiedzeniom rady sołeckiej oraz obradom zebrania wiejskiego. Zadaniem sołtysa jest także dostarczanie wójtowi protokołu zebrania wraz załącznikami. Sołtys jako organ wykonawczy sołectwa przyjmuje i analizuje wnioski mieszkańców oraz w stosownym czasie, w imieniu sołectwa składa wnioski do budżetu gminy.

Bardzo ważnym zadaniem sołtysa jest prowadzenie dokumentacji sołectwa, na które składa się gromadzenie i przechowywanie protokołów z zebrań wiejskich i posiedzeń rady sołeckiej, prowadzenie i przechowywanie korespondencji przychodzącej i wychodzącej, zarówno w formie tradycyjnej, jak też drogą elektroniczną. W prowadzonej dokumentacji znajdować powinny się także informacje i notatki sporządzane przez sołtysa po przeprowadzonych interwencjach i rozmowach telefonicznych, dokonywanych w imieniu sołectwa.

Nie chodzi tu o powodowanie dodatkowej biurokracji, ale dokumentowanie licznych działań podejmowanych przez sołtysa, o których często się nie pamięta. Są przecież dowodem jego zaangażowania i poświęconego czasu.

Czy sołtys musi uczestniczyć w pracach rady gminy?

Często w statutach znajdują się zapisy o tym, że zadaniem sołtysa jest zabieganie o realizację zbiorowych potrzeb mieszkańców oraz organizowanie czynów społecznych. Zdarza się także, że rada gminy zobowiązuje sołtysa do uczestniczenia w naradach i szkoleniach organizowanych przez wójta oraz uczestniczenia w sesjach rady gminy. Stanowi to naruszenie art. 37a. ustawy o samorządzie gminnym, bowiem sołtys może, a nie musi uczestniczyć w pracach rady gminy.

Obowiązki sołtysa wynikające z umów cywilnoprawnych, uchwał rady gminy, ustaw dot. sołectwa

Statuty zawierają też zapis o tym, iż sołtys stanowi nadzór nad mieniem powierzonym sołectwu. W tym momencie wchodzimy jednak w materię obowiązków sołtysa, które wynikać powinny z umów cywilnoprawnych, uchwał rady gminy oraz ustaw, dotyczących funkcjonowania jednostek pomocniczych, jakimi są sołectwa.

Zarówno nadzór nad świetlicą wiejską, pełnienie obowiązków wychowawcy w świetlicy wiejskiej, dokonywanie drobnych prac konserwatorskich i porządkowych oraz doręczanie decyzji dotyczących wymiaru podatku rolnego, leśnego oraz od nieruchomości to praca, której wykonywanie wynikać powinno z umowy cywilnoprawnej zawieranej z sołtysiem, obejmującej dokładny zakres jego obowiązków. Pamiętajmy jednak, że obowiązki te nie wynikają z pełnionej funkcji, a z faktu dobrowolnego przyjęcia zobowiązań przez osobę pełniącą funkcję sołtysa.

Pobór podatków i opłat lokalnych przez sołtysa

Podobnie rzecz się ma z poborem podatków i opłat lokalnych: sołtys może zgodzić się na wykonywanie obowiązków inkasenta, jednak nie musi wyrażać na to zgody. Wówczas rada gminy w uchwale dotyczącej inkasentów wskaże inną osobę upoważnioną do wykonywania tej pracy. Uchwała o inkasie powoduje stosunek administracyjno-prawny, z którego wynikają obowiązki inkasenckie oraz należna zapłata za wykonaną pracę.

Zwyczajowe zadania sołtysa

Sołtysi oprócz zadań i kompetencji statutowych, obowiązków wynikających z uchwał rady gminy oraz ustaw dotyczących funkcjonowania sołectw (np. ustawa o funduszu sołeckim) wykonują także wiele innych działań, zwyczajowo przypisywanych sołtysom.

Są to następujące prace: dbałość o aktualizowanie i stan tablic sołeckich; organizowanie spotkań integrujących mieszkańców wsi (opłatek, jajeczko, dzień dziecka, dzień kobiet, mikołajki, grille, pikniki, festyny itp.); organizowanie dożynek sołeckich oraz przygotowanie wieńca dożynkowego; zbieranie podpisów pod petycjami i wnioskami mieszkańców; organizowanie w sołectwie szczepienia psów oraz zwyczaje wynikające z kultu religijnego, jakimi jest organizowanie święcenia pokarmów, budowy ołtarza na Boże Ciało oraz wożenie księdza po kołędzie.

Do tego dochodzą jeszcze licznie podejmowane działania interwencyjne dotyczące podtopień, zapchanych przepustów i zarośniętych rowów; nielegalnych wysypisk śmieci; bezdomnych psów oraz szkód wyrządzanych przez dziki.

Sołtysi zajmują się także interwencjami w sprawie dziur w drodze, nieświecących latarni, odśnieżania; braku prądu, czy wody. To sołtysi często jako pierwsi interweniują w sprawach społecznych do DPS, MOPS, czy PCPR, a także w sprawach dotyczących niewłaściwego traktowania zwierząt.

Na koniec warto wspomnieć o licznych działaniach wspierających mieszkańców. Sołtys będący autorytetem we wsi może pisać mieszkańcom pisma urzędowe, pomagać w załatwianiu spraw w urzędzie gminy i starostwie, rozwiązywać problemy życiowe i konflikty sąsiedzkie. Często zdarza się, że sołtys jest proszony o mediacje oraz o bycie świadkiem przy spisywaniu testamentu.

Reasumując

Sołtys realizuje zadania i kompetencje zawarte w statucie sołectwa, wypełnia obowiązki wynikające z ustaw, uchwał rady gminy oraz umów cywilnoprawnych dotyczących prac wykonywanych na rzecz sołectwa zawieranych z wójtem lub burmistrzem, oraz wykonuje wiele działań zwyczajowych, interwencyjnych i wspierających, które często nie są nigdzie wymienione, a wynikają z tradycji, zwyczaju lokalnego, kultu religijnego, czy też dobrej woli i liderskich predyspozycji sołtysa.

Za wymienione powyżej działania sołtysi często nie otrzymują żadnego wynagrodzenia, zdarza się nawet, że nie mają diety sołeckiej. Ich praca, zaangażowanie i czas poświęcony sprawom sołectwa nie zawsze zostaje należycie doceniany przez mieszkańców, czy organy gminy.